

РОЗДІЛ 1 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 326.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.6.1>

Валентина БОРОВА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», вул. Степана Дем'янчука, 4, м. Рівне, Україна, 33014

ORCID: 0000-0001-7228-4290

Бібліографічний опис статті: Борова, В. (2022). Використання моделювання в педагогічному коригуванні звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 6, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.6.1>

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОРИГУВАННІ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми педагогічного коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. Запропоновано визначення поняття «педагогічного коригування звукової культури мовлення», яке тлумачиться як полікомпонентний утвір, який складається з фонетичної правильності мовлення (сприймання та розрізнення фонем на слух, артикуляція звуків, їх вимова); загальних мовленнєвих навичок (мовленнєве дихання, дикція, темп і ритм мовлення, сила голосу, наголос) та орфоепічної правильності мовлення (відповідність унормованій літературній вимові). Здійснено аналіз досліджень з дошкільної лінгводидактики, в яких вивчалася ефективність використання методу моделювання в розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Проаналізовано питання використання моделювання у педагогічному коригуванні звукової культури мовлення в практиці діяльності закладів дошкільної освіти, охарактеризовано особливості та недоліки окресленої діяльності. Запропоновано використання моделювання як методу активізації мовленнєвої та інтелектуальної діяльності в процесі педагогічного коригування звукової культури мовлення дітей. Доведено, що моделювання сприяє кращому усвідомленню дитиною особливостей артикуляції та вимови звуків.

Наукова розвідка здійснювалась за допомогою теоретичних методів: аналізу та синтезу науково-методичних досліджень з проблеми виховання звукової культури мовлення дітей дошкільного віку; емпіричних: бесід з дітьми, вихователями, батьками дітей; обстеження звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку; констатувального, формульовального та контрольованого експериментів для перевірки ефективності методики; математичні методи для обробки та інтерпретації результатів дослідження.

Окреслено перспективу подальших досліджень, яка полягатиме в розробці методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти з педагогічного коригування звукової культури мовлення.

Ключові слова: педагогічне коригування, звукова культура мовлення, діти дошкільного віку.

Valentyna BOROVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogics and Preschool Education, Private Higher Educational Institution "Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities", Stepana Demyanchuka str., 4, Rivne, Ukraine, 33014

ORCID: 0000-0001-7228-4290

To cite this article: Borova, V. (2022). Vykorystannia modeliuvannia v pedahohichnomu koryhuvanni zvukovoї kultury movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku [The use of modeling in the process of the older preschool children' speech sound culture pedagogical correction]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 6, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.6.1>

THE USE OF MODELING IN THE PEDAGOGICAL CORRECTION OF THE OLDER PRESCHOOL CHILDREN'S SPEECH SOUND CULTURE

The article deals with the relevance of the problem of pedagogical correction of the speech sound culture of older preschool children. The definition of the concept of "pedagogical correction of the speech sound culture" is proposed. This concept is interpreted as a multicomponent structure consisting of phonetic speech correctness (perception and discrimination of phonemes by ear, articulation of sounds, their pronunciation); general speech skills (speech breathing, diction, tempo and rhythm of speech, voice strength, accent) and orthographic correctness of speech (compliance with standardized literary pronunciation). An analysis of research on preschool language didactics was carried out, where the effectiveness of using the modeling method in the development of children's speech was studied. The types of models used in the speech development of preschool children are characterized. The methods of using modeling in the mass practice of pedagogical teams of preschool education institutions is analyzed, the features and shortcomings of the studied activity are outlined. The use of modeling as a method of activating speech and intellectual activity in the process of pedagogical correction of the children's speech sound culture is proposed. It has been proven that modeling contributes to the child's better understanding of the peculiarities of articulation and pronunciation of sounds.

Scientific research was carried out with the help of theoretical methods: the analysis and synthesis of scientific and methodical studies on the problem of education of the preschool children's speech sound culture; the empirical: conversations with children, teachers, parents of children, examination of the speech sound culture of older preschool children; the constation, forming and control experiment to check the effectiveness of the experimental methods; mathematical methods for processing and interpreting research results.

The prospect of further research is determined, which will consist in the development of methodical recommendations for educators of preschool education institutions on pedagogical correction of the speech sound culture.

Key words: pedagogical correction, speech sound culture speech, children of preschool age.

Актуальність дослідження проблеми розвитку та вдосконалення дитячого мовлення пояснюється значенням його як провідного засобу спілкування та психічного розвитку дитини. Саме тому свідомі члени суспільства дбають про успішне засвоєння дитиною мовлення і мови з раннього віку, виховання любові та шанованого ставлення до державної мови. Василь Сухомлинський неодноразово наголошував на важливості виховання любові до рідної мови. «Щоб збагатити культуру педагогічного процесу, щоб навести лад у тій майстерні, яка зветься навчально-виховним процесом, треба насамперед виховати любов до рідної мови» (Сухомлинський, 1968: 2).

Діти дошкільного віку послуговуються усним мовленням, і лише переступивши поріг школи знайомляться із писемним мовленням. Саме тому важливо, щоб дитина своєчасно оволоділа звуковою культурою мовлення як компонентом загальної мовленнєвої культури. Звукова культура мовлення це – полікомпонентний утвір, який складається з фонетичної правильності мовлення (сприймання та розрізнення фонем на слух, артикуляція звуків, їх вимова); загальних мовленнєвих навичок (мовленнєве дихання, дикція, темп і ритм мовлення, сила голосу, наголос) та орфоепічної правильності мовлення (відповідність унормованій літературній вимові). До недоліків звукової культури мовлення (особливо звуковимови) у власному

мовленні діти дошкільного віку ставляться по-різному. Одні з них соромляться спілкуватися, особливо із малознайомими дітьми та дорослими, не хочуть відповідати на заняттях та виступати на святах. Інші не реагують на поради однолітків і педагогів або агресивно реагують, особливо, коли ровесник насміхається з неправильної вимови. Деякі діти намагаються уникати спілкування взагалі, що є неприродним для дитини дошкільного віку, а тому може свідчити про наявність певних комплексів у її поведінці. Оволодіти звуковою культурою мовлення діти мають до того часу, як переступлять поріг школи. Тому в програмі навчання школярів початкових класів рідної мови і мовлення не зустрічаємо окресленого терміну.

Аналіз мовлення дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти Рівненської області впродовж останніх п'яти років засвідчив: кількість дітей, які мають недоліки усного мовлення зростає з 25% до 28%. Окреслена тенденція не може залишатися поза увагою фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку вивчається в різних аспектах. Проблема виховання звукової культури мовлення досліджувалася багатьма вченими. Становлення правильної звуковимови вивчали В. Городілова, О. Жильцова, О. Трифонова та інші; формування фонематичного

слуху Н. Дурова, Л. Журова та інші: усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку звукової будови мовлення А. Богуш, Д. Ельконін, Л. Журова, Ф. Сохін та інші. Однак, проблема педагогічного коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку залишилося поза увагою науковців. Окреслений процес розуміється як цілеспрямований вплив педагога на мовлення дітей з метою виправлення помилок, що зумовлені порушенням артикуляції звуків, звуковимови, мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, орфоепічних норм вимови, сили голосу, темпу мовлення та засобів інтонаційної виразності. Термін важливо диференціювати з поняттям «корекція», яке використовується в дефектології, терапії (Борова, 2019: 33; 2022: 571). Аналіз методів виховання звукової культури мовлення засвідчив, що в окресленому процесі недостатньо використовується метод моделювання. Проте інші завдання з формування мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку вирішуються за допомогою багатьох методів, зокрема, і моделювання. Це сприяє підвищенню ефективності засвоєння дитиною мовленнєвої дійсності.

Термін «модель» походить від латинського «modus», «modulus» (міра, спосіб, образ). Поняття «модель» можемо пояснити як матеріальний замітник реальних предметів, явищ, який відображає їх ознаки, структуру, взаємозв'язки між структурними частинами, компонентами, якостями.

Використання моделювання у розвитку навичок зв'язного мовлення в дітей досліджувала О. Аматыєва (2019). Вона прийшла до висновку, що предметно-схематичні моделі на першому (інформаційному) етапі експериментального дослідження дозволили покращити розуміння дітьми змісту оповідання чи казки. На другому етапі дослідження дітей знайомили з символами-замінниками. Картинки, предмети замінювалися схематичними зображеннями після того, як були обговорені та вивчені їхні характеристики та властивості. На третьому (творчому) етапі дітям пропонувалося за наявною моделлю казки, придумати нову казку. Для моделювання використовувалися геометричні фігури. Аналіз результатів експериментальної діяльності дозволив зробити висновок про те, що застосування елементів моделювання активізувало інтерес дітей до складання казок

та сприяло підвищенню рівня їх мовленнєвого розвитку. Є. Андрушко, І. Коновальчук також досліджували питання використання методу моделювання в розвитку зв'язного мовлення дітей. Вони вивчали вплив різних видів моделей (предметних, предметно-схематичних, сюжетних) на стимулювання висловлювання дітьми власних думок, оволодіння порівнянням, співставленням у мовленнєвій діяльності (Андрушко, Коновальчук, 2019). Вчені прийшли до висновку, що моделювання допомагає дитині дошкільного віку висловлюватися послідовно, дотримуючись певного плану, що сприяє вдосконаленню зв'язного висловлювання О. Сас, Н. Ференчук провели теоретичний аналіз наукових розвідок з проблеми використання моделювання в розвитку мовлення дітей дошкільного віку, зокрема, у формуванні вміння складати описові розповіді про предмети. Для цього дітям пропонувалися символи-замінники якісних характеристик предмета, наприклад, належність до родового поняття; величина; особливості форми; колір; деталі, що характеризують предмет; матеріал, з якого виготовлений предмет; де і для чого він використовується. У дослідженні аналізувалося питання формування навичок розповідання за картиною. Вихователь з цією метою використовував картки-символи, зокрема, символ, для позначення місця дії, часу дії та дійових осіб, які їх виконують. Важливо, що за допомогою карток-символів демонструвався навіть настрій і характер дійових осіб. Автори дослідження прийшли до висновку, що оволодіння методикою моделювання дозволить педагогам закладів дошкільної освіти навчити дітей використовувати його як метод пізнання не тільки у мовленнєвій, а й інших видах діяльності (Сас, Ференчук, 2022). О. Копилова у роботі «Використання символів у роботі із дошкільниками» основну увагу звертає на розвиток зв'язного мовлення дітей засобами моделювання (Копилова, 2009). Ефективність окресленого методу довела І. Стецюк у роботі з дітьми із ЗНМ (Стецюк, 2012). Таким чином, аналіз науково-методичної літератури засвідчив, що питання моделювання розглядається найчастіше у навчанні дітей зв'язного мовлення, зокрема розповідання. Проте питання його використання в педагогічному коригуванні звукової культури мовлення не

висвітлювалося та потребує науково-методичного обґрунтування.

Метою статті є: дослідити ефективність використовується моделювання в педагогічному коригуванні звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення окресленого аспекту реалізовувалось у процесі дослідження теми «Теоретико-методичні засади педагогічного коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку» впродовж 2015–2022 років. Нами було проаналізовано 1240 конспектів занять з розвитку мовлення дітей 5-го року життя закладів дошкільної освіти № 23, 27, 32, 38, 40 м. Рівне, «Лелека» смт. Квасилів Рівненської громади, № 1, 3 м. Кременець Тернопільської області. 526 із них були розроблені для проведення групових комплексних занять, решта – 714 для індивідуальних занять з дітьми, які мали недоліки звуковимови. Термін «недолік» вимови звука варто відрізняти від поняття «вада», корекцію якої займається логопед. Необхідно підкреслити, що серед конспектів комплексних занять з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку нами аналізувалися виключно ті, метою яких було виховання, вдосконалення звукової культури мовлення. Статистична обробка результатів проаналізованих конспектів занять показала, що моделювання планувалося використати лише у 18,3% (96) комплексних занять та 29,1% (208) індивідуальних занять з дітьми старшого дошкільного віку. Аналіз матеріалів показав, що вихователі закладів дошкільної освіти використовують моделі таких видів: предметні, предметно-схематичні, графічні. Предметні моделі – це конструкція предмета чи предметів. За допомогою моделі відтворювалися найсуттєвіші особливості предмета, процесу, явища; пропорції, співвідношення різних частин предмету за величиною, формою, функціями; розміщення в просторі, взаємозв'язок предметів. Наприклад, модель будови ротової порожнини дозволяє наочно продемонструвати особливості вимови голосних і приголосних звуків. Предметно-схематичні моделі допомагають виділити найсуттєвіші компоненти процесу чи явища, а зв'язок між ними показується за допомогою предметів-замісників і графічних знаків. Продемонструвати змінність сили голосу доречно показати за

допомогою саме такої моделі. Графічні моделі дозволяли передавати різні види відношень, характеристик за допомогою графіка, схеми. Наприклад, швидкий чи повільний темп мовлення ілюструвався за допомогою умовного зображення «шляху», який пройшла черепаха і пробіг кінь. Використовуючи порівняння, дітей спочатку знайомили з поняттям «швидкість», «темп» руху, а вже пізніше «темп мовлення». Аналіз конспектів занять показав, що вихователі не надають належної уваги моделюванню як методу, що може сприяти підвищенню ефективності педагогічної діяльності з окресленого питання. Серед всіх видів моделей на заняттях найчастіше (у 95%) випадків використовувались моделі-символи звуків. Під час проведення групових занять вихователі, використовуючи моделі-символи звуків, пропонували дітям відповідати хором. Це є невинуватим у роботі з тими з них, які неправильно вимовляють звуки. Промовляючи їх, дитина закріплює неправильну вимову. Помилкову вимову можуть повторювати інші діти, яким подобається ровесник і вони намагаються наслідувати його в усьому, зокрема і мовленні. Саме з цієї причини відповіді дітей мають бути індивідуальними. Бажано утриматися від пропозиції дитині дати відповідь на запитання, яка передбачає вимову звуків з недоліками.

Щоб модель стимулювала мовленнєву діяльність дітей, вона має бути зрозумілою для них, простою у дублюванні у вигляді схеми або малюнка, викликати асоціації, нагадувати про певні м'язеві відчуття, що виникали при вимові звука. Використання моделювання сприяє збереженню в пам'яті дитини знань про правильне положення органів артикуляції під час вимови звука, дозволяє дотримуватись пауз або навпаки говорити швидше, як того вимагає ситуація. Моделювання полегшує самоконтроль за власною звуковимовою та мовленням, а отже сприяє формуванню його усвідомлення.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що моделювання як метод має зайняти вагоміше місце в педагогічному коригуванні звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Для того, щоб визначити ефективність використання моделювання в окресленому процесі, ми формували впродовж 2015–2022 років по 2 групи дітей (контрольну та експериментальну

в названих вище закладах дошкільної освіти), з якими проводилися індивідуальні заняття. У кожній з них було по 128 дітей п'ятирічного віку. Щоб забезпечити об'єктивність оцінки, у ці групи були залучені діти, що мають недоліки вимови звука [p], який, як відомо, є найважчим для вимови, а тому його правильна вимова засвоюється пізніше аж до 5-річного віку. З дітьми контрольної групи вихователі працювали за традиційними методиками, а з дітьми експериментальної – використовували моделювання тоді, коли потрібно було пояснити особливості артикуляції та вимови звука, автоматизувати його у мовленні, закріпити правильну вимову у повсякденному спілкуванні. Діти, які неправильно вимовляють звук, як правило, мають недоліки інтонаційної виразності мовлення: висловлюються надто тихо або швидко, щоб слухачам важко було почути недоліки мовлення. Важливо зазначити, що до процесу закріплення правильної звуковимови та інтонаційної виразності мовлення залучалися батьки дітей. Вихователі для змістовної спільної діяльності з дітьми пропонували використовувати цікаві та добре ілюстровані навчально-методичні посібниками з бібліотеки вихователя закладу дошкільної освіти, що адресовані батькам для спільної діяльності з дітьми – «Домашня логопедія» (Журавльова, Федієнко, 2006), «Сімейний логопед: для батьків і дітей» (Малярчук, 2012). Педагоги пояснювали батькам, які завдання вони можуть виконувати з дітьми, використовуючи книги та запропоновані моделі. Наголошувалось на тому, що діяльність має проходити у формі гри. Наприклад, вихователька пропонує взяти додому макет будиночка (виготовлений з картону). В будиночок потрібно «поселити» всіх тварин, які намальовані в книжці, в назвах яких є звук [p]. Назву тварини дитина має вимовляти чітко і зрозуміло, якщо бажає може її намалювати пізніше. За таким же принципом можна відшукати будь-які предмети, в яких є звук [p]. Види моделей для експериментальних груп пропонувалися однакові.

Щоб порівняти результати педагогічного коригування звукової культури мовлення експериментальної та контрольної групи ми провели аналіз досягнень дітей після проведення 15 індивідуальних занять за такими критеріями: якість вимови звука [p] на початку слова, в кінці слова, у варіантах зі збігом приголосних, вимова у словах вірша віршах, вміння керувати силою голосу та темпом мовлення.

Аналіз кількісних даних дослідження підтверджує гіпотезу про те, моделювання сприяє швидшому і якісному засвоєнню правильної вимови звука [p], вмінню керувати силою голосу, темпом мовлення. З дітьми експериментальної і контрольної групи була проведена однакова кількість занять. Дошкільники першої групи досягли кращих показників у правильній вимові у варіантах із збігом звука [p] з іншими приголосними звуками, особливо [л], [в] та вимові звука у словах віршів. Вони добиралися таким чином, щоб дитина мала можливість максимальну кількість разів вимовити «важкий» звук. Оволодівши правильною звуковимовою, діти вільно себе «почували» у адекватному використанні засобів інтонаційної виразності, легко, без додаткових спроб, висловлювалися голосніше або тихіше в залежності від ситуації.

Висновки та перспективи подальших досліджень Моделювання виступає унаочненням засвоєння дитиною звукової культури мовлення, особливо звуковимови, оскільки мовленнєвий матеріал є досить складним для оперування дітьми, вимагає постійних інтелектуальних зусиль. Моделювання сприяє урізноманітненню методів виховання звукової культури мовлення, що підвищує інтерес дітей до окресленої діяльності. Подальші наші розвідки будуть спрямовані на вдосконалення моделей, які використовувалися в роботі, пошуку нових варіантів моделей та розробку методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти з педагогічного коригування звукової культури мовлення.

Таблиця 1

Результати засвоєння правильної вимови звука [p], керування силою голосу та темпом мовлення дітьми контрольної та експериментальної груп

Групи дітей	К-сть дітей	Правильна вимови звука [p] (кількість дітей /відсотки)				Вміння керувати	
		На початку слова	В кінці слова	У словах збігом приголосних	У словах віршів	Силою голосу	Темпом мовлення
Контрольна	128	128/100	128/100	84/65,6	82/ 4,1	88/68,8	90/70,3
Експериментальна	128	128/100	128/100	128/100	126/98,4	125/97,7	123/96,1

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аматьєва О. Використання елементів методу моделювання в мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку. ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет. 2018. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v4/i8/3.pdf> (дата звернення: 02.12.2022).
2. Андрушко Є., Коновальчук І. Використання методу моделювання у розвитку зв’язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід*: зб. наук. Праць. Житомир: ФОП «Н. М. Левковець», 2019. С. 118–121.
3. Борова В. Є. Компетентнісний підхід до педагогічного коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 3 (128). Одеса, 2019. С. 33–42.
4. Borova V., Artemova L, Melnyk N., Benera V., Malinovska N. Preschool Children’s Speech Pedagogical Sound Culture Correction. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 2021, 9, P. 571–575
5. Журавльова А. Є., Федієнко В. В. Домашня логопедія: Книга для батьків, які хочуть самі навчити дитину правильно вимовляти звуки. Харків, ВД «Школа», 2006. 112 с.
6. Копилова О. В. Використання символів у роботі з дошкільниками Харків: Видавництво «Ранок», 2009. 56 с.
7. Мальярчук А. Я. Сімейний логопед: посібник для батьків і дітей. Київ, Літера ЛТД. 2012. 112 с.
8. Сас О. О., Ференчук Н. В. Метод моделювання в розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Народна освіта Електронне наукове фахове видання*. Київ, 2020. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3267 (дата звернення: 02.12.2022).
9. Стецюк І. І. Метод наочного моделювання в роботі з дітьми із ЗНМ. Логопед. Харків, Видавнича група «Основа», 2012. № 3. С. 13–23.
10. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 1968. № 12. С. 1–10.

REFERENCES:

1. Amat'yeva O. (2018) Vy'kory'stannya elementiv metodu modelyuvannya v movlenniyevomu rozvy'tku ditej doshkil'nogo viku. DVNZ "Donbas'ky'j derzhavny'j pedagogichny'j universy'tet. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v4/i8/3.pdf>. (data zvernennya: 02.12. 2023). (in Ukrainian).
2. Andrushko Ye., Konoval'chuk I. (2019) Vy'kory'stannya metodu modelyuvannya u rozvy'tku zv'yaznogo movlennya v ditej starshogo doshkil'nogo viku. Pidgotovka majbutnix faxivciv u konteksti stanovlennya Novoyi ukrayins'koyi shkoly': kompetentnisny'j pidxid: zb. nauk. Prac' . Zhy'tomy'r: FOP «N. M. Levkovecz'». S. 118–121. (in Ukrainian).
3. Borova V. Ye. (2019) Kompetentnisny'j pidxid do pedagogichnogo kory'guvannya zvukovoyi kul'tury' movlennya ditej starshogo doshkil'nogo viku. Naukovy'j visny'k Pivdenoukrayins'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universy'tetu imeni K. D. Ushy'ns'kogo. Vy'pusk 3 (128). Odesa, S. 33–42. (in Ukrainian).
4. Borova V., Artemova L, Melnyk N., Benera V., Malinovska N. (2021) Preschool Children's Speech Pedagogical Sound Culture Correction. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 9, P. 571–575 (in Kanada).
5. Zhuravl'ova A. Ye., Fediyenko V. V. (2006) Domashnya logopediya: Kny'ga dlya bat'kiv, yaki xochut' sami navchy'ty' dy'ty'nu pravyl'no vy'movlyaty' zvuky'. Xarkiv, VD «Shkola», 112 s. (in Ukrainian).
6. Kopylova O. V. (2009) Vy'kory'stannya sy'mvoliv u roboti z doshkil'ny'kamy' Xarkiv: Vy'davny'cztvo «Ranok», 56 s. (in Ukrainian).
7. Malyarchuk A. Ya. (2012) Simejny'j logoped: posibny'k dlya bat'kiv i ditej. Ky'yiv, Litera LTD. 112 s. (in Ukrainian).
8. Sas O. O., Ferenchuk N. V. (2020) Metod modelyuvannya v rozvy'tku movlennya ditej starshogo doshkil'nogo viku. *Narodna osvita Elektronne nauкове faxove vy'dannya*. Ky'yiv, URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3267 (data zvernennya: 02.12.2023).
9. Stetsyuk I. I. (2012) Metod naochnogo modelyuvannya v roboti z dit'my' iz ZNM. Logoped. Xarkiv, Vy'davny'cha grupa «Osnova», # 3. S. 13–23. (in Ukrainian).
10. Suxomlyn's'ky'j V. O. (1968) Slovo ridnoyi movy'. *Ukrayins'ka mova i literatura v shkoli*. #12. S. 1–10. (in Ukrainian).